

Noodberichten van een kunstenaar

Jurist, cineast, filosoof, cultuurtheoreticus, iconoclast en auteur Alexander Kluge geniet binnen de Duitse intellectuele en artistieke kringen een brede aandacht en veel respect. Met films als o.a. 'Brutalität in Stein' (1961) en 'Abschied von Gestern' (1966) gaf hij mee de toon aan van een nieuwe generatie Duitse filmmakers, waar ook Fassbinder, Herzog, Syberberg en Reitz deel van uitmaakten. Tussen de jaren 60-80 zetten deze filmmakers zich radicaal af tegen de vastgelopen onderhoudende populaire en exploitatiegerichte Duitse filmcultuur. Eind jaren 80 drong Kluge, als oprichter van de onafhankelijke productie-maatschappij DCTP (Development Company for Television Program), even ingrijpend binnen in het wezen van televisie door bij RTL, Sat. 1 en VOX laatavond-zendtijd te vererven voor eigenzinnige artistieke televisie. Deze programma's bestonden grotendeels uit fictieve en reële interviews met personaliteiten uit de beeldende kunst, theater, wetenschap, filosofie en politiek. Kenmerkend waren eveneens zijn persoonlijke documentaires die eerder bestonden uit een associatieve woord- en beeldmontage dan een lineaire narratieve context.

Hoewel Kluge bevriend was met toonaangevende beeldende kunstenaars als bijvoorbeeld Richter, Baselitz en Kiefer, zijn werk reeds in enkele Documenta's te zien was en in Enwezors Biennale van Venetië (2015) waar hij met de driedelige documentaire/installatie 'Nachrichten aus der ideologischen Antike. Marx/Einstein/Das Kapital' de aandacht trok, ontving hij pas dit jaar in de Venetiaanse Fondazione Prada de volle waardering met de opmerkelijke tentoonstelling 'The Boat is Leaking. The Captain Lied', een synergetische samenwerking tussen de gevierde decorontwerpster Anna Viebrock (Marthaler, Meg Stuart), kunstenaar Thomas Demand en Kluge zelf.

Deze beknopte inleiding geeft meteen de veelzijdigheid van Kluges creatieve universum aan dat hij, met ruimte voor een open interpretatie, in 'Alexander Kluge. Pluriversum' samenbalt, de expo die momenteel in het Duitse Essen loopt. In de proloog tot zijn eerste grote tentoonstelling staat, omgeven door een ruimtekart vol woorden en begrippen die in relatie staan tot Kluges werk, een fles met een boodschap centraal. Hiermee wil hij klaarblijkelijk de bezoeker duidelijk maken dat hij als schipbreukeling/kunstenaar in wat volgt noodberichten wil doorgeven. Binnen zijn optiek fungeert het museum als een vrije ruimte, een werkplaats waarin de kijker ongebonden verbindingen kan leggen tussen de veelheid aan thema's, (film)beelden, woorden en objecten die hij aanbiedt. Geboorte,

dood, arbeid en anti-arbeid, terreur, macht, onmacht, geweld, geld, verleden, heden, toekomst, liefde en waarheid zijn de draden van een mentaal web, die hij doorheen zijn werken en de verscheidene zalen rijgt.

Paul Klee

Terwijl hij Hans Richter, László Moholy-Nagy, Walter Benjamin, Bauhaus en Paul Klee als grote inspiratiebronnen voor zijn werk ziet, is het voornamelijk met deze laatste waarmee hij zich op een bijna archeologische wijze verbindt. Klees grafieken 'Angelus Novus' (1920 – waarvan enkel een fotoreproductie te zien is) en 'Stachel, der Clown' (1931 – de engel en de clown) vormen een symbolische sleutel voor de deur die toegang geeft tot Kluges letterlijk en figuurlijk veelledige configuratie van beelden en woorden die hij in 'Mehrfachbilder für 5 Projektoren' (2017) ten top drijft.

In een circulaire montage, die ook kenmerkend is voor de films van Godard en Eisenstein, koppelt hij op een fluide niet-rechtlijnige wijze beelden van media- en oorlogsgeschiedenis, het misbruik van dieren in oorlogsvoering, de macht van Amerikaanse presidenten aan fotografie en fotografische principes van László Moholy-Nagy en meer. Kluge wil de kijker in beweging zetten omdat voor hem elke seconde in het leven van ieder individu belangrijk is om de toekomst van een (betere) wereld te verzekeren. Hij ziet 'Lebenzeit als Währung', levenstijd als een beduidende waardemeter.

Cruciaal binnen de tentoonstelling is de bijzondere aandacht die hij geeft aan en de meerwaarde die hij vindt in samenwerking en dialogen met andere kunstenaars. Zo geeft hij bijvoorbeeld een sterk en aanvullend filmisch antwoord op een door Thomas Demand gerealiseerde foto die in relatie staat tot de aanslag tijdens de marathon van Chicago in 2013 en gaat hij via Skype en filmbeelden met de Amerikaanse kunstenaar Sarah Morris in gesprek over Fritz Lang, Ardorno (die beiden een belangrijke rol speelden in Kluges jonge jaren) en Madame Butterfly. Met de kreet 'Uns trennt kein Abgrund von Gestern, sondern die veränderte Lage' (we worden niet door een afgrond van het verleden gescheiden, maar door een veranderende omgeving) en een blik op de toekomst sluit Kluge zijn inventaris van creatieve strategieën, analyse van (film)kunst en politiek-maatschappelijke geschiedenis gevoelvol af. Kluge is in zekere zin een hedendaagse kruising tussen Tjil Uilenspiegel en Grimm die schrijft 'Wer an die Märchen nicht glaubt, war nie in Not'.

Cis BIERINCKX

Alexander Kluge 'Pluriversum' tot 7 januari 2018 in Museum Folkwang, Museumplatz 1, Essen, DE. Open di-wo en za-zo en feestdagen van 10-18 u., do-vr van 10-20 u. Gesloten op 24-25 december en oudjaar. www.museum-folkwang.de

Uitgekleed

In twee sobere solotentoonstellingen in Parijs worden voorwerpen uit onze cultuur, waaronder kleding, herschikt. Waar de Duitse Alexandra Bircken het accent legt op het materiaal en de plastische waarde van een familiair voorwerp, trekt de Fransman Pierre Paulin een parallel tussen kledingcodes en taal. De twee kunstinstellingen Le Crédac en Le Plateau programmeren al jaren sterke tentoonstellingen die internationaal nog te weinig worden opgemerkt.

Nanda JANSSEN

Alhoewel de naam van Pierre Paulin (*1982) al een paar jaar rond zingt in het Parijse kunstcircuit was het nog niet eerder tot een solo gekomen. Het werk van Paulin is bijna clichématig Frans, namelijk zwaar conceptueel en uitgekleed in vorm. Semiotiek, betekenisleer en structuralisme vormen de onderstroom van zijn oeuvre. Toch valt ook zonder rudimentaire kennis hiervan dit werk te waarderen. Alhoewel Le Plateau diverse werken van Paulin in de collectie heeft, is het leeuwendeel speciaal voor 'Boom boom, run run' zoals de expositie heet, gemaakt.

p. 18 (3)

Het vertrekpunt is de sneaker. De populaire gym schoen voor dagelijks gebruik wordt wereldwijd gedragen. Met name de witte sneakers van Adidas domineren het straatbeeld. In een sterk essay geeft Pierre Paulin een sociaal-culturele analyse van deze Adidas-schoen. Zo was de schoen een vehikel voor de emancipatie van Afro-Amerikaanse jongeren in de jaren tachtig, mede met dank aan hiphop groep Run-D.M.C. Dit essay, waarin de kunstenaar zich allerlei stilistische vrijheden permiteert en eindeloos varieert op de beginzin, is afgedrukt in de tentoonstellingskrant en wordt als werk gepresenteerd in de expositie. De betekenis van diverse sneakers en hun logo's worden in taal weergegeven. Paulin is zeker niet de eerste die kleding, net als taal, opvat als codes, maar de verbanden die hij legt en de wijze waarop hij taal en kleding verknoopt, zijn origineel. In de tentoonstelling is die relatie met taal sterk aanwezig. Doordat bepaalde typen kunstwerken – foto's, boeken, kleding en geluidswerken – in een bepaald ritme terugkeren, laat de tentoonstelling zich lezen als een gedicht. De herhaling creëert een metrum.

Wat de tentoonstellingen in Le Plateau over het algemeen zo sterk maakt, is dat iedere expositie een onderscheidend element heeft dat voortvloeit uit de inhoud. In 'Boom boom, run run' is dat dus dit ritme dat consequent wordt volgehouden. Daarnaast maakt ieder onderdeel van deze expositie deel uit van een totaalconcept. Ik noemde al de informatiekant die is omgedoopt tot kunstwerk. Ook is de onomatopoeie uit de titel vertaald in de geluidsoptname van een stuiterende basketbal. Vanuit verschillende afgesloten ruimten klinkt dit geluid. Alhoewel onzichtbaar bepaalt dit geluid het beeld van de tentoonstelling.

Een stuk of zes kledingsets die achteloos over (ballet) barres hangen, keren terug in steeds een andere kleur – wit, marine, lichtblauw. Het krijgt daardoor iets serieels terwijl deze 'looks' zoals de kunstenaar het noemt, met de hand zijn nagemaakt naar bestaande kleding. Door deze handeling lijkt deze streetwear bestaande uit hoodies, T-shirts, jeans, joggingbroeken en spijkerjassetjes geanalyseerd te worden. De balletbarre is een mooie drager omdat hieraan diverse poses worden geoefend en kleding mede over pose gaat.

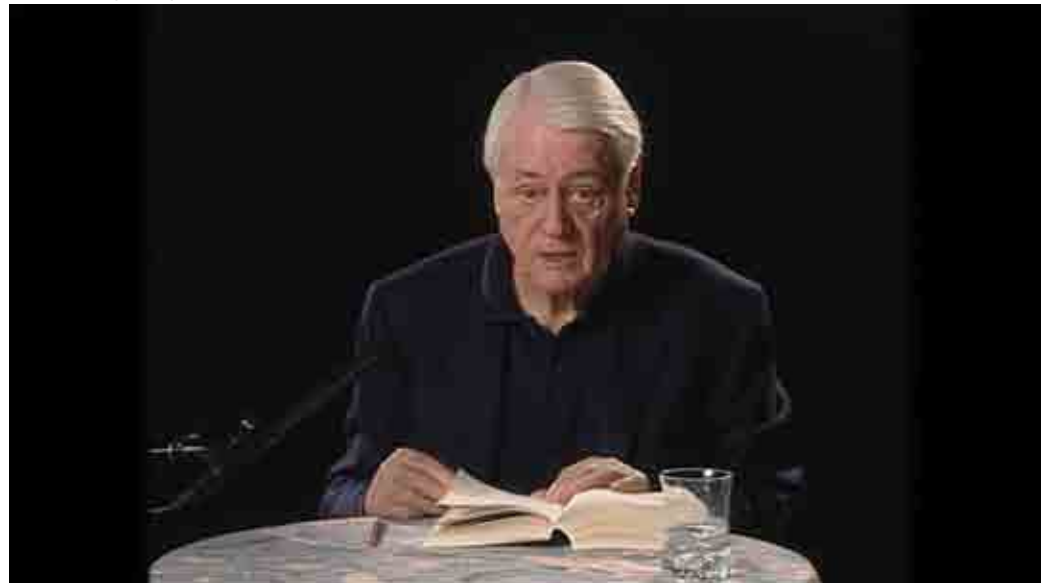
In de voering, op de studs of aan de binnenkant van de schoenzolen is tekst verwerkt. Doordat de kleding plooit of de tekst ondersteboven doorloopt is die vaak niet te lezen, het gaat dus vooral om de impressie. De wijze waarop tekst in de kleding is verwerkt, ligt vaak wat voor de hand. Meer eigentijdse middelen zouden meer verrassende oplossingen opgeleverd hebben. Ook blijft wat de kunstenaar wil uitdrukken met de looks vrij abstract. Maar dat zijn de enige kanttekeningen bij deze abstracte maar doordachte tentoonstelling.

Autopsie

Alexandra Bircken (*1967) geniet meer bekendheid. Misschien niet zozeer in België maar in Nederland had ze solo's in het Stedelijk Museum Amsterdam (2008) en in Museum Boijmans van Beuningen (2014). Een aantal werken uit laatstgenoemde tentoonstelling, of variaties daarop, zijn ook te vinden in Parijs. Na Hannover en Mönchengladbach doet de expositie nu de derde en laatste etappe aan. Le Crédac bevindt zich op de bovenste verdieping van een negentiende-eeuwse fabriek. De on-Parijse, loftachtige ruimte biedt normaliter een prachtig uitzicht over de voorstad Vitry-sur-Seine. De vitrage voor de ramen houdt de blik deze keer binnen. De sfeer is clean en afstandelijk, analytisch haast.

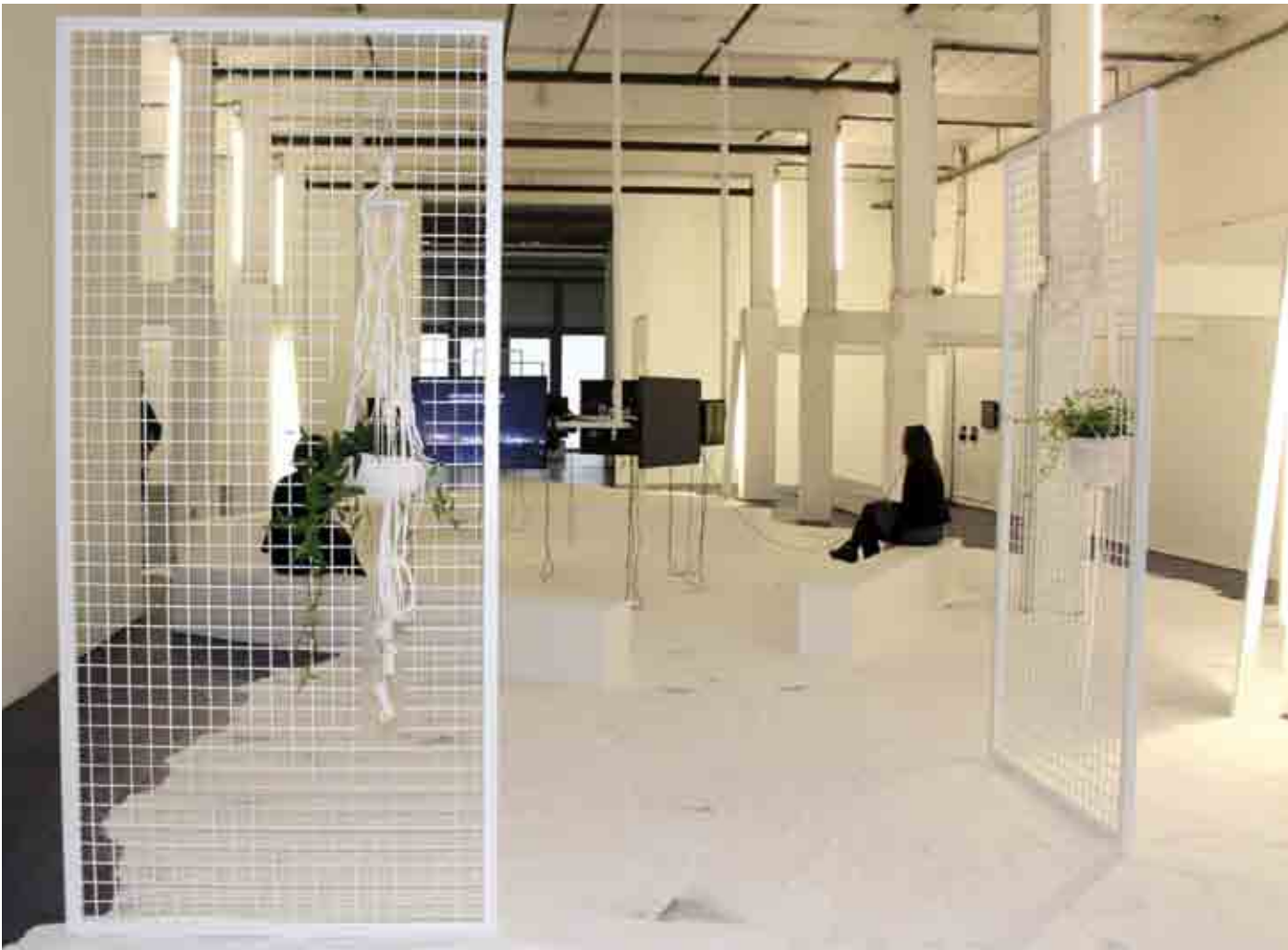
Twee wanden zijn bekleed met glanzende staalplaten die de omgeving en de bezoeker als een lachspiegel vervormen. De objecten zoals de motoren, racefietsen, motorpakken, geweren en sekspoppen zijn symbolen van de machocultuur: stoer, hard en mannelijk. Bircken voert er een soort autopsie op uit. De Aprilia racemotor is verticaal gehalveerd. Onder het glimmende, harde pantser blijken kwetsbare ingewanden, de motor, te zitten. Diezelfde truc wordt uitgehaald met een uzi, een kalashnikov en een Peugeot-racefiets. Het wekt verwondering op over de binnenkant van deze overbekende voorwerpen. De handeling legt letterlijk een andere kant bloot. De genadeloze incisie verandert ook de functie, van gevaarlijk moordwapen tot wanddecoratie.

Alexander Kluge, 'Kluge lesend', 2016, filmstilt uit 'Minutenfilme' © Kairos Film

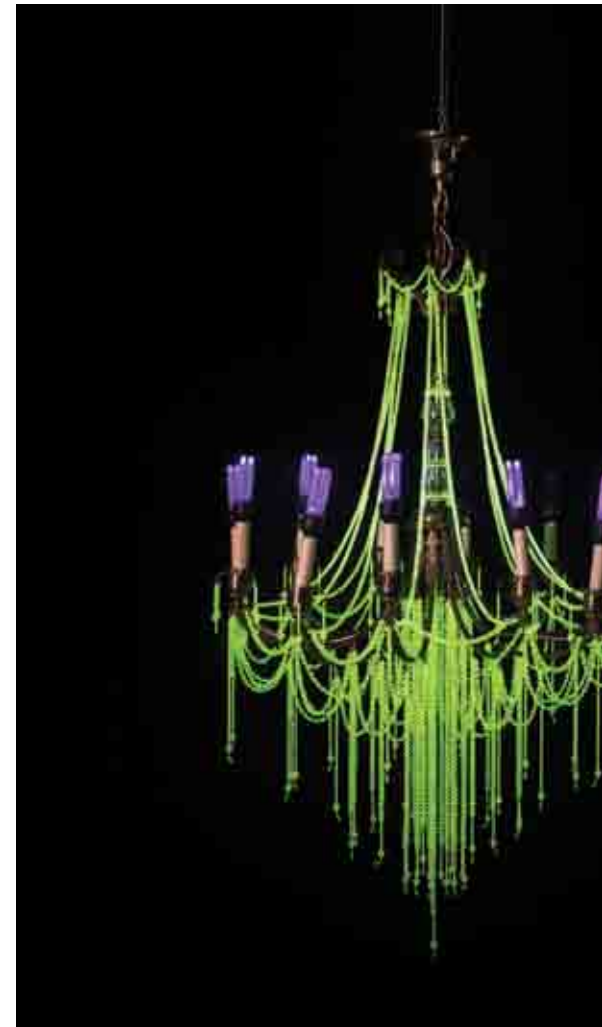

Alexandra Bircken, vue de l'exposition 'STRETCH', Centre d'art contemporain d'Ivry – le Crédac, 2017 © André Morin / le Crédac, courtesy galleries BQ Berlin et Herald St., Londres

1 (p. 17)
ComnUties in Brussel

2 (p. 16)
Alexandra Crouwers en Dennis Tyfus in Den Haag

3 (p. 14)
Alexandra Bircken en Pierre Paulin in Parijs

- 1 'COMNUTIES', tentoonstellingszicht, installatie Sarah & Charles bij Argos
- 2 Dennis Tyfus, 'Blitzkrieg', courtesy the artist
- 3 Pierre Paulin, vue de l'exposition 'Boom boom, run run', Le Plateau, 2017 © Martin Argyroglo
- 4 Installatiezicht 'Perpetual Uncertainty', Z33, Hasselt: Ken & Julia Yonetani, 'Crystal Palace: The Great Exhibition of the Works of Industry of all Nuclear Nations', 2013. Foto © Kristof Vrancken/Z33
- 5 Maaïke Schoorel, 'Bird', 2016, olieverf op doek, 24 x 18 cm, particuliere collectie
- 6 Pedro Barateiro, 'The Opening Monologue', 2017, still, tentoonstellingszicht in Netwerk Aalst, © foto Kristien Daem